

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА, ЩО РЕГУЛЮЄ ВСТАНОВЛЕННЯ ВНЕСКІВ НА ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВЕ ДЕРЖАВНЕ ПЕНСІЙНЕ СТРАХУВАННЯ ФІЗИЧНИМИ ОСОБАМИ – СУБ'ЄКТАМИ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ЯКІ ОБРАЛИ ОСОБЛИВИЙ СПОСІБ ОПОДАТКУВАННЯ

У статті розглянуто проблемні питання законодавства, що регулює встановлення внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування фізичними особами – суб'єктами підприємницької діяльності, які обрали особливий спосіб оподаткування. Розкрито повноваження Верховної Ради України, Президента України та Кабінету Міністрів України щодо встановлення внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування.

Ключові слова: податки та збори; загальнообов'язкове державне пенсійне страхування; повноваження органів державної влад щодо встановлення порядку сплати та розмірів внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування.

Органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України (ч. 2 ст. 6 Конституції України).

Конституція України та закони України проголошують, що виключно законами України встановлюються податки і збори.

Всупереч Конституції та законам України Кабінетом Міністрів України було прийнято Постанову «Про сплату внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування фізичними особами – суб'єктами підприємницької діяльності, які обрали особливий спосіб оподаткування» 14 квітня 2009 року та Постанову «Про порядок сплати та зарахування сум внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, сплачених фізичними особами – суб'єктами підприємницької діяльності, які обрали особливий спосіб оподаткування» від 21 травня 2009 р.

Проблемні питання законодавства, що регулює встановлення внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування фізичними особами – суб'єктами підприємницької діяльності, які обрали особливий спосіб оподаткування, висвітлені у цій статті.

Дослідженням питань встановлення порядку сплати та розмірів внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування займалися вітчизняні вчені Н. Болотіна [1], П. Пилипенко [2], Б. Шашків [3], але їхні праці відображають проблему як частину права соціального забезпечення. Ми пропонуємо провести аналіз нормативно-правових актів, що були прийняті

стосовно досліджуваної проблеми. Отже, окреслена вище проблема є недостатньо дослідженою, а відтак важливою та актуальною.

Метою цієї статті є аналіз законодавства та окреслення повноважень органів державної влади щодо встановлення порядку сплати та розмірів внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування.

Порядок сплати та розміри внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування фізичними особами – суб'єктами підприємницької діяльності, які обрали особливий спосіб оподаткування регулюються Конституцією України; Основами законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від 14 січня 1998 р.; Господарським кодексом України; Законами України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 9 липня 2003 р., «Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування» від 27 червня 1997 р., «Про податок з доходів фізичних осіб» від 22 травня 2003 р., «Про систему оподаткування» від 25 червня 1991 р.; Указами Президента України «Про державну підтримку малого підприємництва» від 12 травня 1998 р., «Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва» від 3 липня 1998 р., іншими законодавчими актами.

Конституція України проголошує, що виключно законами України встановлюються податки і збори (ст.92).

Частина перша статті 17 Господарського кодексу України передбачає, що система оподат-

кування в Україні, податки і збори встановлюються виключно законами України.

Верховна Рада України є єдиним представницьким органом державної влади, який здійснює законодавчу владу, який свідчить про те, що жоден інший орган державної влади не уповноважений приймати закони.

У Перехідних положеннях (розділ XV) Конституції України наведено право Президента України протягом трьох років після набуття чинності Конституцією України видавати укази з економічних питань, не врегульованих законом.

Згідно із Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 9 липня 2003 року умови, норми та порядок пенсійного забезпечення передбачаються законами про пенсійне забезпечення (абзац шостий частини третьої статті 4); порядок визначення розмірів пенсійних виплат встановлюється лише цим законом (абзац сьомий частини другої статті 5).

Згідно з частиною першою статті 18 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» розмір страхових внесків, у тому числі розмір частини внесків, що спрямовуються до Накопичувального фонду, встановлює Верховна Рада України.

Ставки, механізм справляння та пільги зі сплати збору на обов'язкове державне пенсійне страхування встановлені Законом України «Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування».

Згідно з пунктом 9.12.3 статті 9 Закону України «Про податок з доходів фізичних осіб» порядок нарахування та сплати збору до Пенсійного фонду України або внесків до державних соціальних фондів такими фізичними особами визначається спеціальним законодавством з питань такого спрощеного оподаткування.

Стаття 1 Закону України «Про систему оподаткування» визначає, що встановлення і скасування податків та зборів (обов'язкових платежів) до бюджетів та до державних цільових фондів, а також пільг їх платникам здійснюються Верховною Радою України, Верховною Радою Автономної Республіки Крим і сільськими, селищними, міськими радами відповідно до цього Закону, інших законів України про оподаткування. Ставки, механізм справляння податків і зборів (обов'язкових платежів), за винятком особливих видів мита та збору у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на електричну та теплову енергію, збору у вигляді цільової надбавки до затвердженого тарифу на природний газ для споживачів усіх форм власності, і пільги

щодо оподаткування не можуть встановлюватися або змінюватися іншими законами України, крім законів про оподаткування.

Статтею 3 Закону України «Про систему оподаткування» обумовлено принципи побудови системи оподаткування, до яких належить компетенція як встановлення і скасування податків та зборів (обов'язкових платежів), а також пільг їх платникам, що здійснюються відповідно до законодавства про оподаткування виключно Верховною Радою України, Верховною Радою Автономної Республіки Крим і сільськими, селищними, міськими радами.

Стаття 7 Закону України «Про систему оподаткування» передбачає порядок встановлення податкових ставок.

Згідно з частиною першою статті 17 Закону України «Про систему оподаткування» сплата податків і зборів (обов'язкових платежів) провадиться у порядку, встановленому цим Законом та іншими законами України.

Відповідно до підпункту 4 пункту 8 Прикінцевих положень Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності, які обрали особливий спосіб оподаткування (фіксований податок, єдиний податок, придбання спеціального торгового патенту), та члени сімей зазначених фізичних осіб, які беруть участь у провадженні ними підприємницької діяльності, на період дії законодавчих актів з питань особливого способу оподаткування сплачують страхові внески в порядку, визначеному цим Законом у фіксованому розмірі.

На виконання пункту 4 розділу XV «Перехідні положення» Конституції України, Президент України прийняв Указ «Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва» від 3 липня 1998 р., за яким фізична особа – суб'єкт малого підприємництва, який сплачує єдиний податок, не є платником податку на доходи фізичних осіб (абзац третій пункту 6 Указу). Обов'язок зі сплати податку на доходи фізичних осіб виникає у фізичної особи – суб'єкта підприємницької діяльності, який сплачує єдиний податок, тільки у випадку перевищення ним встановленого абзацом першим пункту 1 зазначеного Указу річного обсягу виручки у розмірі 500 тисяч гривень (частина перша пункту 5 Указу).

14 квітня 2009 року Кабінет Міністрів України прийняв Постанову «Про сплату внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування фізичними особами – суб'єктами підприємницької діяльності, які обрали особливий спо-

сіб оподаткування», за якою було встановлено, що фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності, які обрали особливий спосіб оподаткування (фіксований податок, єдиний податок), та члени сімей зазначених осіб, які беруть участь у провадженні такими суб'єктами підприємницької діяльності та не перебувають з ними у трудових відносинах, сплачують страхові внески в порядку, визначеному Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування».

За вище зазначеною Постановою, сума страхового внеску визначається самостійно фізичною особою – суб'єктом підприємницької діяльності як для себе, так і зазначених членів його сім'ї. При цьому сума страхового внеску з урахуванням частини фіксованого або єдиного податку, що перерахована до Пенсійного фонду України, повинна становити не менш як один мінімальний розмір страхового внеску за кожну особу та не більш як один розмір страхового внеску, обчисленого в межах максимальної величини фактичних витрат на оплату праці найманих працівників, грошового забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу, оподаткованого доходу (прибутку), загального оподаткованого доходу, з якої сплачуються страхові внески.

Указом Президента України «Про зупинення дії окремих постанов Кабінету Міністрів України» від 2 листопада 2009 року було скасовано дію Постанови Кабінету Міністрів України «Про сплату внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування фізичними особами – суб'єктами підприємницької діяльності, які обрали особливий спосіб оподаткування» 14 квітня 2009 року та «Про порядок сплати та зарахування сум внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, сплачених фізичними особами – суб'єктами підприємницької діяльності, які обрали особливий спосіб оподаткування» від 21 травня 2009 р.

Президент України у зазначеному Указі підкреслив, що визначення актами Кабінету Міністрів України розмірів страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування для фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності, які обрали особливий спосіб оподаткування, порядку сплати та зарахування сум таких внесків не відповідає Конституції України, за якою кожен зобов'язаний сплачувати податки і збори в порядку і розмірах, встановлених законом (частина перша статті 67); система оподаткування, податки і збори встановлюються законом (пункт 1 частини другої статті 92); основи

соціального захисту визначаються виключно законами України (пункт 6 частини першої статті 92), а відтак, не відповідає й конституційним приписам, за якими єдиним органом законодавчої влади в Україні є парламент – Верховна Рада України, до виключних повноважень якої належить прийняття законів (стаття 75, пункт 3 частини першої статті 85, стаття 91).

Таким чином, Кабінет Міністрів України, видавши названі постанови, порушив також норми Основного Закону держави, за якими Конституція України має найвищу юридичну силу; закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй (частина друга статті 8); органи виконавчої влади зобов'язані здійснювати свої повноваження у встановлених Конституцією України межах та діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (частина друга статті 6 та частина друга статті 19); Кабінет Міністрів України у своїй діяльності керується, зокрема, Конституцією України (частина третя статті 113); Кабінет Міністрів України видає постанови і розпорядження в межах своєї компетенції (частина перша статті 117).

Постановою Кабінету Міністрів України «Про внесення змін, скасування та визнання такими, що втратили чинність, деяких актів Кабінету Міністрів України» від 24 березня 2010 року було скасовано Постанову Кабінету Міністрів України «Про сплату внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування фізичними особами – суб'єктами підприємницької діяльності, які обрали особливий спосіб оподаткування» від 14 квітня 2009 року.

У свою чергу слід зазначити, що Указ Президента України «Про зупинення дії окремих постанов Кабінету Міністрів України» від 2 листопада 2009 року втратив чинність на підставі Указу Президента України «Про визнання такими, що втратили чинність, деяких указів Президента України» від 31 березня 2010 року.

Організація, повноваження і порядок діяльності Кабінету Міністрів України, інших центральних та місцевих органів виконавчої влади визначаються Конституцією і законами України (ч.2 ст.120 Конституції України).

Встановлення частиною третьою пункту 1 оскаржуваної постанови обов'язку для фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності, які сплачують єдиний податок, сплачувати додатково страхові внески до Пенсійного фонду України при неперевищенні річного обсягу виручки суперечить абзацу восьмому частини першої

статті 19 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» та абзацу третьому пункту 6, частині першій пункту 5 Указу Президента України «Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва» від 3 липня 1998 року.

Кабінет Міністрів України, прийнявши спірну постанову, порушив Закон України «Про державну підтримку малого підприємництва».

Пунктом 3 статті 5 Закону України «Про державну підтримку малого підприємництва» встановлено, що державна підтримка малого підприємництва здійснюється за напрямками, зокрема, запровадження спрощеної системи оподаткування, бухгалтерського обліку та звітності.

Натомість Кабінет Міністрів України, нехтуючи зазначеними приписами, своєю постановою ввів додаткові, крім передбачених для суб'єктів спрощеної системи оподаткування – фізичних осіб – платників єдиного податку, відрахування (сплату страхових внесків) до Пенсійного фонду України, що не свідчить про підтримку малого підприємництва і не забезпечує реалізацію права особи на сплату єдиного податку, а лише посилює податкове навантаження на підприємців.

Згідно зі статтею 11 Закону України «Про державну підтримку малого підприємництва», для суб'єктів малого підприємництва в порядку, встановленому законодавством України, може застосовуватися спрощена система оподаткування, бухгалтерського обліку та звітності, яка передбачає: заміну сплати встановлених законодавством податків і зборів (обов'язкових платежів) сплатою єдиного податку.

З огляду на норми, які запроваджені спірною постановою, Кабінет Міністрів України навпаки встановлює додаткові, ніж визначено законодавством щодо спрощеної системи оподаткування, відрахування (страхові внески) до Пенсійного фонду України.

Фактично, відповідно до спірної постанови відповідачем введено додатковий збір та збільшується податкове навантаження на суб'єктів господарювання, що є протиправним та суперечить чинному законодавству України.

Кабінетом Міністрів України при прийнятті спірної постанови не було дотримано таких норм Закону України «Про Кабінет Міністрів України».

Частини перша та друга статті 3 Закону України «Про Кабінет Міністрів України», відповідно до яких діяльність Кабінету Міністрів України ґрунтується на принципах верховенства права законності, поділу державної влади. Кабінет Міністрів України здійснює виконавчу владу на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Водночас факт прийняття постанови свідчить про те, що діяльність Кабінету Міністрів України щодо її прийняття не ґрунтувалась на зазначених принципах, оскільки прийняття актів законодавства щодо податків та зборів належить до компетенції та повноважень Верховної Ради України.

Частина перша статті 19 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» передбачає, що діяльність Кабінету Міністрів України спрямовується на забезпечення інтересів Українського народу шляхом виконання Конституції та законів України, актів Президента України, постанов Верховної Ради України.

8 липня 2010 року Верховною Радою України було прийнято закон «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування», який визначив правові та організаційні засади забезпечення збору та обліку єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, умови та порядок його нарахування і сплати та повноваження органу, що здійснює його збір та ведення обліку.

Викладене дозволяє дійти висновку, що: Кабінет Міністрів України, видавши названі постанови, порушив норми Основного Закону держави, за якими Конституція України має найвищу юридичну силу; закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй.

Література

1. *Болотіна Н. Б.* Право соціального захисту: становлення і розвиток в Україні. / Н.Б. Болотіна. – К.: Знання. 2005. – 381 с.

2. *Право соціального забезпечення: Навч. посіб. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / П.Д. Пилипенко, В.Я. Бурак, С.М. Синчук та ін. / За ред. П.Д. Пилипенка. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2006. – 496 с.*

3. *Сташків Б.І.* Право соціального обслуговування: Навч. посіб. / Б.І. Сташків. – К.: Знання, 2007. – 567 с.

О.Б. Нимко

Проблемные вопросы законодательства, регулирующего установление взносов на общеобязательное государственное пенсионное страхование физическими лицами – субъектами предпринимательской деятельности, которые избрали особый способ налогообложения.

В статье рассмотрены проблемные вопросы законодательства, регулирующего установление взносов на общеобязательное государственное пенсионное страхование физическими лицами – субъектами предпринимательской деятельности, которые избрали особый способ налогообложения. Раскрыты полномочия Верховной Рады Украины, Президента Украины и Кабинета Министров Украины на установление взносов на общеобязательное государственное пенсионное страхование.

O.B. Nimko

The highlights problem questions of legislation which regulates fees of mandatory state pension insurance by individuals, i.e. entrepreneurs who have chosen a special taxation method.

The article highlights problem questions of legislation which regulates fees of mandatory state pension insurance by individuals, i.e. entrepreneurs who have chosen a special taxation method. It also deals with the powers of Verkhovna Rada of Ukraine, President of Ukraine and Cabinet of Ministers of Ukraine concerning the establishment of fees for the compulsory state pension insurance.